Ezért volt olyan magától értetődő, hogy a nemzet első nagy örömünnepén harangok szóltak régi, tisztes templomokból, körmenetek indultak és lelkészek fogadták a hazatérő magyar katonát. Mögöttük Krisztus tárta ki karjait annak, aki megbűnhödte már a multat s talán a jövendőt is: a magyarnak, aki egy hittel kettőt szeret: a magyarok Istenét és a földet, amelyen kívül nincsen számára hely.

Hankiss János

SZLOVÁK HIMNUSZ — MAGYAR NÓTA

A világháború előtt kevesen tudták, de utána szélesebb körben vált ismeretessé, hogy egy elterjedt régi magyar nótánk és egyik szlovák nemzeti dal melódiája azonos. A békés együttélés idején nem keltett a dolog különösebb feltűnést, elvégre nem egy dallamunk volt, amely mind a két oldalra szolgált, magyar nyelvterületen magyar szöveggel énekelték, a másikon szlovákul. Az elválás után azonban mintha csak a szellemi értékek is fölszámolásra kerültek volna, ennek a dalnak hovatartozása is szóba jött.

A magyar és szlovák szöveg közt nincs semmi összefüggés. A magyar szöveg szerelmi vers, a szlovák hazafias. A magyar szöveg első ismert közlője *Erdélyi János.*[1] A szöveg öt versszaka így szól:

1. Azt mondják: nem adnak
Engem ga ambomnak,
Hanem inkább másnak,
Annak a hat ökrös
Fekete subásnak.

2. Pedig az én rózsám,
Ha szelíden néz rám,
Vagy ha csókot hint rám,
Tizenkét ökörért
Csakugyan nem adnám.

3. Megkínál csókjával,
Piros szamócával,
Melyet az ujjával
Csipegetett, midőn
Künn volt a nyájával.

4. Igérte, hogy mához
Két hétre gyűrűt hoz,
Azután oltárhoz
Térdepelend velem,
S elviszen magához.

5. Édes anyám, kérem,
Ne hűtse meg vérem,
Hiszen azt igérem,
Hogy én a rózsámmal
Holtomig beérem.

A vers első pillanatra elárulja, hogy nem népi termék, hanem a népiességet szenvelgő műköltészet egyik egyenetlen értékű poémája. Nincs is nyoma seholsem népköltési gyüjteményeinkben. A falusi népnek sem az érzelgős, papirosízű szöveg, sem a lágy dallam nem kellett. Városi népdal lett belőle, kaputos ember neki-nekibúsulásán könnyítő, cigánybandára igen alkalmatos érzelmes nóta.

Erdélyi közlése után elég sűrűn találkozunk vele. Közli dallamostul Füredy gyüjteménye (1851, majd 1853 és 1861-es kiadásaiban), ugyanolyan szövegváltozattal, csupán az esküvő idejét rövidíti meg egy héttel. Hozza

[1] *Népdalok és mondák*, II. kötet 93. l. (184. szám.) (Az első két sort a dallam mindig megismétli.)

Kolmár József *Dalok könyve* c. bajai antológiája (1862) is. Itt további szövegjavítások találhatók:

Ígérte, hogy mához
Egy hétre gyűrűt hoz,
Azután oltárhoz
A templomba vezet —
S elviszen magához.

Megtaláljuk a verset s dallamát Szini Károly gyüjteményében:[2] szövege az Erdélyiével azonos. Közli továbbá a nagykanizsai Wajdits-gyüjtemény,[3] jelentéktelen szövegváltozattal: „Tizenhat ökörért *Biz oda* nem adnám..." — majd az utolsó versszak kezdetén: „Édes anyám, kérem, ne *rontsa* meg éltem, Hisz *én* azt igérem..." A Limbay-gyüjtemény[4] közli a dallamot, szövegkönyve a 46/47. lapon adja az ismert öt versszakot, jelentéktelen változással (Vagy *egy* csókot hint rám). Endrődi *A magyar költészet kincseshá*zában (1895) közöl belőle. Vikár Béla gyüjtésében ugyancsak három versszakkal szerepel, de kissé megfésülve: „Pedig az én rózsám *Úgy illik énhozzám Hogyha ő pillant rám*, Tizenhat ökörért, *Száz lóért* nem adnám... Édes anyám kérem, *Ne rontsa* a vérem! *Mert én a rózsámmal, Övele, s nem mással*, Holtomig beérem." A Lányi Ernő szerkesztette *Nótakincs*[5] első versszakát hozza, megszervezve egy hozzáköltött másodikkal: *„Elmegyek, elmegyek, messze földre megyek, ennek a falunak lakósa nem leszek. Elvették mindenem. Nem maradt egyebem, Csak síró két szemem."*

Megjelent a dal csaknem valamennyi *100, 101* stb. *magyar dal* c. kötetben, Rózsavölgyinél Bartalus, majd Demény átiratában, Rozsnyainál Huber Sándorában, Mérynél, mint Méry Béla szerzeménye (!) s legutóbb a németországi Schott cégnél is a *Das Lied der Völker* sorozat magyar kötetében, a külföldön élt magyar zongoraművész Korbay Ferenc feldolgozásában. Möller, a füzet szerkesztője jegyzetben közli, hogy a dalnak szlovák földön számos változata él s ott a dalt szlovák eredetűnek tartják, sőt szlovák néphimnusz lett belőle; a nemzeti elsőbbség, mint a legtöbb ilyen esetben, itt sincs megállapítva. Möller szerint a dalt a cigányok terjesztik s közvetíthették éppúgy innét oda, mint onnét ide.

A dal szlovák szövegét 1844-ben írta Matúška Janko, alsókubini evangélikus pap, szlovák költő, akinek ez a legjelentékenyebb verse. Tomašik Samo, a másik kitűnő szlovák poéta szláv himnusza mellett *(Hej Slováci)*, Matúška költeményéből is nemzeti himnusz lett. Hogy mikor és hogyan került össze a vers a magyar nótával közös melódiával, rá szerezték-e a dallamot, vagy megfordítva: a verset húzták-e rá a már meglévő dallamra, nem tudjuk. Egy ellenőrizhetetlen családi hagyomány szerint a magyar szöveget 1825-ben Podhraczky György alkalmazta erre a szlovák dallamra, ami azt jelentené, hogy a Matúška-féle szöveg is adaptáció a már meglévő dallamra. Ha ez a keltezés helyes, akkor önmagától elesik Fabó Bertalannak Kálmán Farkas hozzá intézett levelére hivatkozó állítása, hogy ez a magyar nóta 1848-ban keletkezett a verbászi honvédtáborban.[6] Fabó ugyanott azt is megemlíti, hogy a dalt 1880-ban fölelevenítették a *Toborzás* című, szabadság-

[2] *A magyar nép dalai és dallamai.* Pest, 1865, majd 1872.
[3] *Rajta fiúk vigadjunk!* 3. kiad. 1869, 384. l.
[4] 1879. I. 19. szám.
[5] 1908(?), Euterpe Zenemű Könyvtár, II. k. 29. l.
[6] *A magyar népdal zenei fejlődése*, 323. sk. l.

harcbeli tárgyú népszínműben. Nem annyira a szöveg, mint inkább talán a mélabús melódia tette a dalt gyorsan népszerűvé. A már közölt adatok kiegészítésekép hadd említsük meg, hogy Erdélyi szerint a dalt két helyről is beküldötték a Kisfaludy Társaságnak a gyüjtési felhívás után: Kecskemétről és Alsó-Szabolcsból. A szabolcsi elterjedésre vonatkozón érdekes adat Geőcze Sarolta levélbeli közlése, mely szerint ő a dalt az 1860-as évek végén Bácskában Gábor Julcsa nevű leleszi parasztlánytól hallotta az alábbi szöveggel:

Fekete ház megett fehér torony látszik,
Az én kis angyalom más ölében játszik!
Sír az egyik szemem, sírhat mind a kettő,
Hogy engedi ezt meg az igaz Teremtő!

A dallam eredetére talán némi világosságot deríthet Kodály Zoltán nagyszalontai gyüjtésnek egyik karácsonyi kántálója:

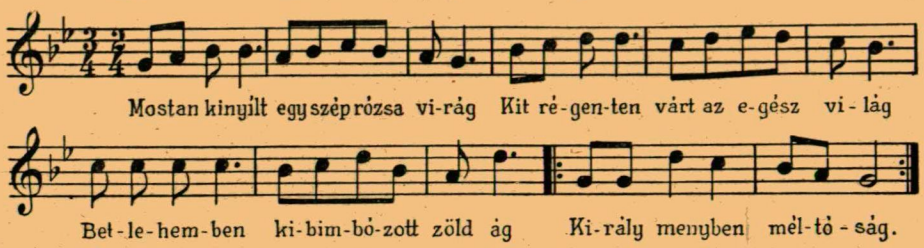

Ez a dallam minden ritmusbeli s egyéb különbségek mellett is rokona a mi melódiánknak s alighanem egy régi egyházi népének népdalgyönggyé lett változata. Ez is szlávos. A második dallamsor az elsőnek megismétlése egy terccel följebb: ez tiszta szláv jelleg, nótán, népdalon. A karácsonyi kántálón sem, nótánkban sem egyenlők a verssorok (a kántálóban 10, 10, 10, 7, . . . a nótában 12, 12, 12, 6); — ez is idegen a magyar népdaltól, ahol éppen a sorok egyforma szótagszáma a jellemző.

Végeredményben kimondhatjuk, hogy nótánk szövege nem népdal, dallama régi egyházi népének hatása alatt keletkezett szlovák jellegű népi dal, mely akár magyar nyelvterületen keletkezett, akár szlovák nyelvterületen, igen elterjedt a magyar középosztály körében.

Tanulságosak a dallamok egymás mellett:

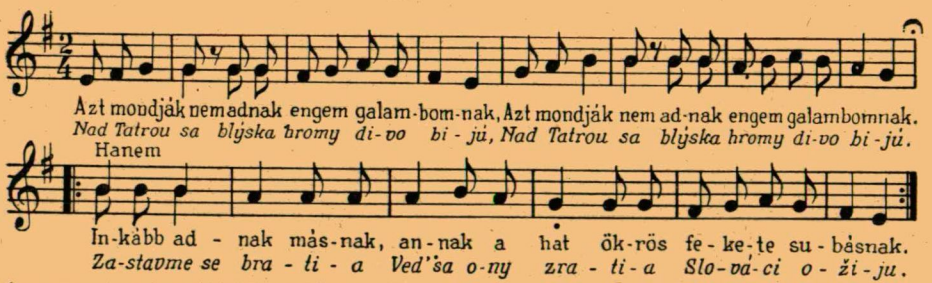

Évszázados együttélés mellett nincs is ezen semmi csodálni való. Az volna különös és csodálatos, ha egymásra nem hatottunk volna. A szlovák nóta éppen úgy otthonra lelt itt magyar földön, mint maga a szlovák nép s nem csak adott, de vett is át igen sok mindent, többek közt, mint azt a népdalgyüjtések mutatják: muzsikát is.

Molnár Imre.